

Min gode ven Jóannes í Króki

Skrivning til 1829 hos Hentze

Patricia Conroy

Det var et stort tab for mig, da Jóannes í Króki døde i 1869! Han var den store samler af færøske kvad og jeg, eleven som skulle lære noget af ham. Vi var blevet gode venner i løbet af de fem og tyve år, vi havde kendt hinanden. Selvfølgelig gik venskabet ikke altid lige glat. Men jeg tror, det var mere min skyld end hans. Jeg var alt for krævende – jeg krævede nemlig, at han skulle være, som jeg ville, at han skulle være. Men det var han ikke!

Jo, han havde sine særheder – hver gang jeg henvendte mig til ham, så sad han ved bordet i glasstuen og var i gang med noget skrivearbejde. Ville han ud på en lille eftermiddagstur? Nej, det ville han ikke, han måtte lige se at få det, som lå foran ham, skrevet færdig. Nej, ved I nu hvad, han sad og lavede lister! Lister over hvor mange får, man havde, i Sandur og af hvilken slags. Herre gud, han lavede lister over, hvor mange får man havde i Skálavík og Húsavík og Dalur og Skarvanes og Skúv-

oy! Kan det ikke også være lige meget! Og så var der listerne over det der skydvæsen, man havde dengang, over hvem der havde været roer, og hvem der ikke havde været det og hvornår og hvorledes, og hvad ved jeg!

Ja, jeg tror nok, det var mere min skyld end hans, at vi ikke altid var på lige fod med hinanden. Jóannes í Króki var jo, som han var! Men *hvis* man engang fik ham udendørs, så var det den der hue, han gik med – den gamle mugne hue, han altid gik med! Den var fedtet og havde et mistænkeligt, grønligt skær over sig. Ja, I kan tro, hans kone skældte ud på ham hver gang, han tog den på – hun mente, hun fik dårlig omtale i bygden på grund af den væmmelige hue. Hun havde det nemlig med at blive irriteret på ham. Ja, jeg forstod hende godt!

Men han mente, at hvis huen blev vasket, så “mistede den sin varmekapacitet”! Ja, han havde det med, at han var sart. Han for-

talte *gerne* om sit dårlige helbred, om sine mange sygdomme, at han flere gange var lige på dødens rand! Og så fik man også at høre hans detaljerede beskrivelser af de mange syner, han har fået og drømmene om himmeriget, indtil man var lige ved at ville bane ham vejen hen til et andet sted! Han troede nok, at det gjorde ham mere interessant. Men jeg tror, at han havde fået en skræk i livet, da barndomsvennen, ham fætter, Jákup Joensen uttan við Á, døde af influenza vinteren 1817-1818, og Jóannes selv blev meget syg. Han er faktisk aldrig kommet over det – det er selvfølgelig derfor, at han skaber sig med den hue, og at han tyer til sengen, hver gang han nyser.

Ja, 1817, det Herrens år! Bygden var lige kommet på fode efter den store snestorm i 1816, som stod på i tre hele døgn. Tænk jer, sneen lå på jorden i store dynger til hen imod midten af mai måned! Men i fjeldene lå den da hele sommeren igennem, og der døde omtrent to tredjedele af fårene. Tænk jer! Gudskelov, plejede Jóannes at sige, når han fortalte om det, vrimlede det med sej i Sandsbugten, og alle Guds børn fik alligevel nok at spise det år på Sandoy. Ja, men som sagt var bygden lige kommet på fode, da man fik influenzaen i brudegave sidst i november måned 1817 – Joen Mortensen, ham kongsbonden í Trøðum, fejrede nemlig sit bryllup, og nogle gæster fra Hestoy bragte sygdommen med sig. Der døde tre unge mænd, men alle i bygden følte sig ramt. Der var nogle, der mente, at Jóannes ville være den fjerde, og det mente han også selv, men han kom sig alligevel, selv om han var skrøbelig i mange måneder og ikke turde påtage sig ret meget. Han mente

i den selvbiografi, som han har skrevet til sin "Visebog", at han var syg i hele tre år, men det skal I ikke tage så alvorligt – det var kun den drevne hypokondrist, der talte. Men at han ikke havde det godt i de efterfølgende år, det er vistnok sandt.

Efter eget sigende var Jóannes næppe kravlet ud af sengen, da der kom bud fra Danmark med ét af forårsskibene, at man pludselig havde fattet interesse for de gamle færøske kvad, især dem som handlede om Sjúrdur og Brynhild og Høgni. Da Hentze fik brevet fra den store professor i København – Müller hed han vist – var pastoren ivrig efter at efterkomme professorens ønske. Men det pinlige ved det hele var, at han aldrig selv havde haft særlig interesse for kvadene. Mens der var dans i bygden, så blev præsten hjemme i Todnesi og læste latin eller forberedte sin søndagsprædiken. Der var nogle i bygden, der var af den mening, at det hang sammen med – at han var latinglad og hjemmesiddende – at han havde fået så mange børn! Nå, folk siger så meget! Men dengang blev man noget ængstelig, hvis præsten fik mange børn, de måtte jo placeres!

Hentze kviede sig ganske vist en overgang, men så henvendte han sig alligevel til Jóannes, der stadigvæk var ret dårlig. Den gang kom der nogle spidse bemærkninger i bygden om, at præsten ikke kunde være det bekendt, efter hans søn Johan Michael fik sysselmandsstillingen fra Jóannes' far og degne-kaldet – det vil sige et fæste på 6 mark kongsjord – fra Jóannes' bror Ole. Men det må siges, at Jóannes selv aldrig har sagt noget om det, ikke engang til mig. Tværtimod, han gjorde sig umage med at

undgå at give sladderer luft under vingerne, og han var altid præsten meget tjenestevillig.

Jóannes gik ikke igang med det samme, det havde han ikke kræfter til. Og det var heller ikke skik og brug at danse vinteren efter, at der døde nogle unge mennesker i bygden. Det havde man selvfølgelig ikke lyst til. Men efterhånden fik Jóannes sig stablet på benene, og han bad sin bror om at kvæde *Grimmars kvæði* (CCF 51) for sig. Det gik langsomt, fordi det er på 224 vers. Så bad han et par venner og nogle af de nærmeste naboer inderligt, om de ikke lige ville sidde hos ham i stuen í Króki og kvæde for. Det faldt ham også ind selv at meddele et kort kvad på 50 vers – *Tröllini í Hornalondum* (CCF 28) – som barndomsvennen Jákup og han havde kvædet for nogle gange i dansen. Arbejdet gik langsomt fremad.

Naturligvis blev Hentze nervøs for, at der ikke kom noget ud af det her, og så prøvede han at hjælpe lidt med arbejdet ved at rykke i Jákup Nolsøe, handelsbogholderen i Havn, og så rykkede Jákup i Jens Christian Djurhuus, ham de kalder kongsbonden við Sjógv, og på den måde fik Jóannes et par eller tre afskrifter forærende. Den vordende samlings øjesten – *Sniolvs kvæði* (CCF 91) i syv tættir – fik han ganske uventet fra en tilfældig besøgende, Pætur Lukkasson, fra Skálavík. Her nød Jóannes godt af sin faders godhed, da faderen havde været sysselmand og prøvede på alle mulige måder at beskytte de mindre velstillede for myndighederne. Pætur Lukkasson havde trængt stærkt til beskyttelse, skal jeg lige sige jer, og senere

viste Pætur sin taknemmelighed blandt andet ved at hjælpe Jóannes. Jóannes plejede at sige til alle og enhver, at Pætur var en genial digter og at det var synd, det var gået ham, som det gik.

Jóannes skammer sig ikke over, at han gik så tilfældigt til værks med at samle kvæder til Hentzes samling. Han kunne jo næppe andet. Og af den grund blev samlingen, som Hentze i 1819 nåede at sende til København med ét af efterårsskibene – noget broget med hensyn til indholdet. For eksempel, det lykkedes overhovedet ikke Jóannes – og det var han meget ked af – at få fat i noget af Sigurdsdigtningen, som den store professor i København var mest interesseret i. Og ét kvad var slet ikke færøsk (det var nemlig en dansk vise på færøsk sprog), og tre var slet ikke gamle – *Gudbrands kvæði* og *Sjóvarbondans Ólavur Trygvason og Leivur Øssursson*.

Men er der noget, som Jóannes rigtig skammer sig over. Det er der! Nu skal I høre! Det var engang, jeg sad i stuen hos ham og kiggede i Sandoyarbók, og jeg mente, at jeg bare kunne finde fjorten af de atten kvad som han havde indsamlet til Hentzes samling. Og så spurgte jeg ham i al uskyldighed om, hvor de fire var blevet af. Og så fortsatte jeg med at spørge, eftersom jeg var kommet godt på gлед, hvad så med teksten til *Grimmars kvæði*, hvor han har angivet svigerinden Súsanna Olesdatter som kilde, mens alle og enhver ved, at det er broderen Óli, Súsannas mand, der plejer at kvæde det i dansen? Nå, så var det sket! Jóannes så bistert på mig, smed pennen på bordet, og for rasende ud af huset *uden at tage huen på!* Anna Katrina, konen altså,

og svigerinden Súsanna var lige kommet ind i stuen for at servere nyheden i bygden – kaffe – og noget bagværk. Anna Katrina var nemlig altid så gæstfri, når folk kiggede ind, det er de forresten kendt for at være i Sandur! Men Anna Katrina og Súsanna så lamslået af forbavselse på mig, og jeg på dem. Og så begyndte Súsanna at grine, og det gjorde vi alle tre. Bagefter dækkede vi bord og satte os ned og spiste godt af kagerne og nød den dyrebare kaffe. Så tog Susanna og fortalte om, hvad det var, som fik Jóannes til at fare op, som han gjorde, fordi *hun* vidste besked! Det var nemlig det, at efter at Jóannes havde afleveret den renskrevne kopi af samlingen til Hentze, kom han hjem og smed kladderne hen i hjørnet ved ildstedet, for at de kunne bruges til at få liv i ilden om morgenen. Og så var der intet tilbage af samlingen! Men hør nu! Et par år senere, da han var blevet opmuntret til at lave en ny og mere omfattende kvadsamling, måtte han bønfalde folk på det inderligste om at kvæde deres kvad for ham om igen. Óli, broderen altså, var ganske vist den som havde kvædet Grimmars kvæði til Hentzes samling, men nu var han blevet meget sur på Jóannes' sjuskeri og lod ham i stikken. Det var Súsanna selv, der havde reddet Jóannes ved at kvæde Grimmars kvæði for, og det kunne hun godt, fordi hun var kommet med det fra Dalur, mens manden vistnok havde lært det af hende og kvad det i dansen. Hele affæren havde været yderst pinlig for den ømskindede Jóannes, det kan I godt høre.

Da Jóannes begyndte på det andet indsamlingsprojekt – det som fik navnet Sandoyarbók – var det mest, fordi han blev op-

fordret til det af revisoren hr. Jens David- sen, såvel som hr. Jákup Nolsøe, boghol- deren og lillebror til den berømte Poul Nolsøe. Til at begynde med var det for det meste kun odelsbønderne og husmændene i bygden, som viste interesse og ville være ham hjælpsom, og så var der ganske vist nogle andre udenfor bygden, som han fik fat i, når de var på familiebesøg i nabolaget eller noget lignende. Det var netop de samme, som før havde hjulpet ham. Og han var faktisk ked af, at de store *kvæðakempur* i bygden ikke syntes at være særligt inter- esserede i det, han lavede. Han havde det nemlig med at tage sig al ting så nær, men det har jeg vistnok allerede sagt.

Men så skete der noget! Pætur Lukkason kom til Sandur i et eller andet ærinde og skabte stor interesse ved at kvæde Sniolvs kvæði, som han ellers plejede at kvæde med syv *tættir*, men nu havde det fået to nye *tættir* lagt til – *Stríðið í Hildardal* og *Risin á Blálandi* – og dem havde Pætur selv digtet. Det vagte stor opsigt! Den anden store begivenhed var, at Hans Johannessen – han var bygdens dygtigste *kvæðakempa* – han kom dagen efter og kvad *Grímur á Bretlandi* (CCF 53) for Jóannes. Denne Hans í Koytu havde nemlig mistet sin kone for tretten måneder siden og havde lige akkurat lagt sorgen bag sig! Og så nogen- lunde på samme tidspunkt kom indkøbs- båden tilbage fra handelsærinde i Havn, og man fik at høre, at Jákup Nolsøe og Jens Davidsen, som alle kendte som handlede i Havn, og det gjorde alle dengang, de havde vist stor interesse i Jóannes' indsamlingsar- bejde. De havde ovenikøbet opmuntret båds mændene til at være ham så be-

hjælpelige med arbejdet, som de kunne. Det gjorde stort indtryk, og man viste Jóannes meget mere imødekommenhed end før, også kongsbønderne i bygden. Og så kom der gang i indsamlingen!

Men der var i hvert fald én i bygden, som ikke kom med i Sandoyarbókin, og det var Hendrik Hansen á Heyggi, som boede i nærheden af Jóannes í Króki og var kendt som en dygtig sanger og kvæder. Jeg spurgte mange gange Jóannes om, hvorfor han ikke kom med, men Jóannes sagde ikke noget. Men jeg blev bare ved! Var det fordi Hendrik var nyflyttet til á Heyggi? At Hendrik og han ikke kendte hinanden særlig godt? Eller at Jóannes ikke vidste, at Hendrik var god til at kvæde? Eller var det fordi, at Hendrik blev gift med en kone fra Havn, kunne det tænkes? Eller drak han? Ikke et eneste ord fra Jóannes, ikke et muk. Godt nok at Jóannes ikke sladrede, men det her var for meget af det gode.

Der var engang, da vi, Jóannes og jeg, rigtig kom op at skændes! Det var i 1824 om sommeren, og jeg var i Sandur på besøg og boede som sædvanligt hos Óli og Súanna í Króki, men Jóannes var lige flyttet til út í Skála med Anna Katrina. Det var om eftermiddagen, og vejret var godt, og så tog jeg en lille tur for at kigge ind hos Jóannes og Anna Katrina i deres nye hjem. Jóannes sad som sædvanlig inde i stuen med bunker af kladder omkring sig på bordet. Kisten, som indeholdt kladderne til hans vordende store samling, stod åben, og dér, Gud bevare mig vel, lå en høne og havde lige lagt et æg! Hønen sagde "gokk gokk" og gik sin vej lige forbi mig, hvor jeg stadigvæk stod i døråbningen og måbede. Hønen anede

nok uvej. Jóannes sad og skrev bare videre på en afskrift av Grímur á Bretlandi, som Jákup Nolsøe í Havn skulle have.

Jeg havde længe tiet om, hvor meget det var mig imod, at der var kommet sådan uorden i samlingen. Det var ikke alene det, at jeg adskillige gange før havde fundet hønsefjer blandt kladderne og nu et æg. Nej, det var, at Jóannes ofte selv rodede i kisten for at vise en besøgende ét eller andet i samlingen. Hvis han ikke kunde finde det, han ledte efter med det samme, så smed han med kladderne til højre og venstre. Ustabile bunker vaklede, og de dyrebare kladder fik en tur ned på gulvet. Og hvad der var værre, der var engang kommet én, som ville have én af optegnelserne til låns og lovede at aflevere den tilbage morgenen efter. Men det var med nød og næppe, at Jóannes overhovedet fik fat i den nogle måneder senere.

Nej, Jóannes! Hvordan kan du være det bekendt! Kladderne, de ligger jo og flyder! Det her er et stort rod! Og hønen, Jóannes, hvad med hønen! Du er et stort rodehoved! Han blev jo mildest talt fortørnet og sagde, at jeg ikke skulle komme anmassende og blande mig i hans sager. Det var hans samling, og det var ham, der bestemte over den. Men uvejret blæste over, og senere snakkede vi lidt om, at han egentlig burde komme i gang med at renskrive kladderne og indbinde dem. Der gik nogle år, inden han fik det gjort, men det var også et stort arbejde, og han og konen fik også børn – fem tror jeg nok – så han havde meget andet, som måtte passes.

Kvadbogen blev Jóannes' stolthed. Det skete ikke ofte, at folk, der var på besøg i

bygden, nåede at rejse videre uden at se hans kvadbog. På den måde kom Hammershaimb også til at se den store samling úti í Skála. Og han bad Jóannes om at få nogle kopier tilsendt fra den, efter at han var kommet tilbage til København. Og på den måde kom navnet Jóannes í Krókis at være kendt ude i den vide verden.

Nå, det her ligner mest en ligtale, og det er ellers hans fødselsdag, vi fejrer – i år blev han to hundrede år gammel! Længe leve, Jóannes! Igennem Sandoyarbókin kommer du til at leve længe!

Patricia Conroy
University of Washington
Seattle WA 98195
USA